

Lunger Katalin és Székely Sándor
kiállításának megnyitó szövege
2012. szept. 10., Országos Mezőgazdasági Könyvtár

Kedves vendégeink!

Szeretettel köszöntöm önöket az Országos Mezőgazdasági Könyvtár nevében. Szeretném néhány szóval stb.

Aki már körülnézett, láthatja, hogy Lunger Katalin kiállítása festményeknek és szövegeknek találkozása, ahol egyforma hangsúlyt igyekeztünk adni a képnek és a szövegeknek : egy kép – egy szöveg.

Az ebben a teremben látható 20 kép közül 10 kollégánk, Dr. Székely Sándor verseihez készült illusztráció, 7 kép kép-társítás Sándor további verseihez Kati képei közül, és 4 kép Kati Goethe-illusztráció-sorozatából származik. A másik térben pedig Ószövetségi témájú képekkel és a hozzájuk társított szövegekkel találkozunk.

Egyenrangú akar lenni tehát kép és szöveg, Kati és Sándor közös kiállítása ez,

ugyanakkor mégiscsak természetes, hogy bárkinek aki ide belép, a festményekre terelődik a figyelme elsősorban, és csak melleleg észleli, hogy lóg valami fekete-fehérség is a képek mellett. Ez így természetes, ennek a két művészeti ágak már csak ez a természete : a vizuális művészet magától értetődően *szembe ötlík*, azonnal megragad, szinte magától betölti a összes befogadó csatornáinkat – és azonnal érteni is véljük a képet : ilyen és ilyen színek, ilyen és ilyen formák, vagyis ezt és ezt ábrázolja a kép...

A vers olvasásához és befogadásához valamivel jobban össze kell szednünk magunkat: belső csendet teremtenünk, figyelmünket a mondatok értelmi lehetőségei felé fordítanunk, el kell képzelünk a költői alakzatokat, és a belső csendben meg kell hallanunk a szavak esztétikáját is: vagyis azt a jelentést, mely a vers zenéjéből áll elő. A vers befogadásának egy nyugodt sarokban, csöndben, kötettel a kezünkben van az igazi helye.

(Innét a kiállítás címe, a *kérés - kiáltás*. A két szó Sándor egy verséből való: *A kérdés ilyen: / Száját az égre emelő / Levegőben lebegő szótlan kő // A kiáltás olyan: / ujjával égre meredő / talpát a földnek vető szótlan kő* . A *kérés* artikulált, fogalmi természetű megnyilvánulás, behódolás; a *kiáltás* : artikulálatlan az egész testet igénybe vevő tiltakozás, elénk állítás)

Persze ha alaposabban szemügyre vesszük a vizuális művészetnek és a verbális művészetnek a befogadási módjait, rájöhetünk, hogy valójában egyiket sem eleve könnyebb értenünk mint a másikat. A festészet is egyfajta *nyelven*, vizuális nyelven jön létre, amelynek nyelvtanát ismernünk kell, hogy a képnek értelmet tudjunk adni. Állhatunk úgy egy kép előtt, hogy *mondja már meg valaki mit jelent, mert látom hogy szép, de nem értek belőle semmit*. És máris a szavakhoz fordultunk segítségért. És hasonlóképp ülhetünk úgy egy vers fölött is, hogy azt gondoljuk, *érdemes foglalkozni a szöveggel, mert mond valamit, de semmit sem értünk belőle*,

és azt kívánjuk, *bár festette volna meg a mondanivalóját ehelyett a költő, hogy világosabban álljon előttünk.*

Valójában tehát a két művészeti forma közül önmagában egyik sem könnyebben érthető mint a másik.

Az illusztráció műfaja olyan találkozás, ahol a vizualitás és a verbalitás szándékosan érintkezésbe van hozva. Mindannyian találkoztunk már könyvillusztrációkkal : jobbakkal - rosszabbakkal, vagyis olyanokkal melyek kimondottan lerontották a szöveg által keltett elképzeléseinket, és -ritkábban- olyanokkal is, amelyek hozzá tudtak járulni az olvasott szöveg jelentéséhez, vagyis nem korlátozták hanem inkább fölszabadították képzeletünket. Nem vitás, hogy az utóbbiak az értékes illusztrációk, melyek nem szolgálják a szöveget, hanem asszociatív viszonyba kerülnek vele, hozzá tudnak járulni a szöveg értelméhez : gazdagítják, módosítják, ellenpontoszák a szöveget.

Ki-ki ítélje meg maga, de személyes véleményem szerint Lunger Kati illusztrációi az utóbbi típusba tartoznak. Bár elmondható, hogy motivikusan többnyire igen hűséges a szöveghez (megtaláljuk a képen a versben említett követ, kutyát, mackót stb.), képi világa azonban annyira a sajátja, hogy ezek a versek által ihletett képek - mint amikor hirtelen kinyitnak előttünk egy ajtót - új teret nyitnak a versek szövegének, új érzésekkel, hangulatokkal, meglátásokkal gazdagítják a jelentést; miközben a versszövegek nélkül is nézhetők lennének, önmagukban megálló, jelentéssel felruházható művek egyszersmind.

Az általam nagyra becsült bibliai tárgyú képekhez is rendeltünk szöveget utólag - de ez már inkább annak az esete, amikor megfelelő szövegválasztással akarjuk illusztrálni a már kész képet, tehát előbb volt a kép mint a szövegválasztás, ott mintegy a szöveg illusztrálja a képet.

Ami a két alkotó találkozását illeti, abban nincs semmi rendkívüli, Sándort is Katit is nem egész egy éve ismerem (tehát nem is elég mélyen ahhoz, hogy megfelelőképp méltassam őket itt). Pár hónapja ajánlottam Kati figyelmébe Sándor verseit, s ő meglátta bennük a képet a tíz illusztrációt. Ezeken felül pedig én még hét képet társítottam Sándor hét versével, mivel úgy láttam, Sándor költői világának a tíz képen felül is köze van Kati festői világához.

Egy pályázati mű is keletkezett ebből (*Alkonyszínház*, munkadarab itt látható) válogatáskötet Sándor verseiből Kati képeivel, sok sikert kívánunk neki.

A továbbiakban szeretnék pár szót szólni Sándor verseiről is és Kati képeiről, úgy, mint a versek egy eltöprengő olvasója és a képek eltöprengő nézője, tehát messze nem a hozzáértő bírálat igényével.

Sándor versei

Sándorról annyit tudok, hogy biológusnak tanult, legfőképp etológiával foglalkozott, tanította egyetemen, művelte kutatóintézetben. Most nyáron ment nyugdíjba innét a könyvtárból, ahol bibliográfus és szaktájékoztató volt, azzal ment / rohant el, hogy föl kell nevelnie és vissza kell vadítania egy fészekből kiesett egerészölyv-fiókát: a vértesi természetvédői neki szánták ezt a komoly feladatot. A fióka azóta már önálló vadászterületet választott magának.

Tudom róla, hogy élete egy pontján, már két nagyobb gyerekkel elege lett Budapestből, tanyát vásárolt földdel, állattartásba, földművelésbe kezdett Csákváron. Közben az első hazai teleházat vezette ugyanott népművelői indíttatással : említette, hogy ő vitte a falusiak gyerekeit ki az erdőbe természetjáró túrákra, s hogy mostanában már az egykori tanítványok gyermekei keresik meg őt, ha kíváncsiak valamire növény-állattal kapcsolatosan. Természetvédő közalapítványt hozott létre a Vértesi állatvilága védelmére.

Van neki felesége, vannak felnőtt gyerekei; és van neki egy őszinte, harsány sátáni kacaja is, amit időnként váratlanul hallani tőle társalgás közben, és ami szerintem valaminek a jele. Hogy minek? azt a versekből próbálom kiolvasni :

4 kötetben jelentek meg versei a 90-es évektől kezdve. (Itt bele lehet lapozni, a szórólapon mutatóba el elhet vinni).

Miért figyelemre méltóak ezek a versek?

Számomra azért, mert mindig érzem a szavak mögött a cselekvés valóságát. Élményköltészet ez, olyan, ahol a kimondott szónak mindig érződik az aranyfedezete: a tapasztalás, a megcselekvés. Ez nem jelenti azt, hogy úgy kéne olvasnunk Sándor verseit, mintha minden egyes ábrázolt élethelyzetet ő maga élt volna át : maga is írja bemutatkozásában, hogy szerepeket is szívesen játszik, olykor belebújik mások bőrébe és az ő nevükben ír verset. De ezekre is igaz, hogy az olvasóra tett hatásuk olyan, hogy saját életünk felé, saját megvalósulásunk felé tereli a figyelmünket. Nem csupán szépek és okosak akarnak ezek a versek lenni, hanem legalább annyira felhívóak, cselekedtetőek is. Persze nem úgy, hogy a költő megmondja, hogyan kell éreznünk és gondolkodnunk, hanem úgy, hogy verseivel az emberi létezést mint kérdéses valamit mutatja föl, az élet minden vonatkozásában kérdéses, nyitott térként jelenik meg ezekben a versekben (legyen szó szerelemről, családról, közéletéről, lét-filozófiáról) s ezekbe a nyitott terekbe invitál minket, hatoljunk előre, tapasztaljuk meg bátran azt ami történni akar velünk az életben.

Leginkább ezt a nyitott-kíváncsi bátorságot szeretem Sándor személyében is és a verseiben is. Szerintem erre a fajta bátorságra való buzdítás az ő sátáni kacaja.

Példaként hadd olvassak föl egy verset, mely az emberi élet háromféle fölfogásmódját, három életstratégiát állít egymás mellé 3 versszakban :

Három állapot

I.

Öltözz *másba*

A tudós homlokába

A kézműves ujjába

A távfutó lábába

Vegyél magadra neveket

Mondd ki, hogy *minden lehetsz*

S az leszel, akinek *látszol*.

II.

Öltözz magadba

Apád hátfájós szigorúságába

Húgod nevető göndör hajába

A gyereked elcsitított sírásába

Vedd magadra a terheket

Mondd meg, kinek s mit lehet

S ami van, az lesz, aminek látod.

III.

Öltözz *másba!*

Madárba, fába

A magasságba és a maradásba

Az eső egyetlen zuhanásába

Tedd le, ami a tied

Felejtsd el a neved

Lesz

ami magától lehet

Úgy érzem Sándor a harmadik lehetőségre törekszik, és erre hívja föl olvasóját. Hogy mit jelent madárba, fába, magasságba és zuhanásba öltözni? : ezt persze mindenkinek magának kell megtalálnia. A vers annyit mond : hatolj előre bátran a tapasztalásban, ne hagyd, hogy készen kapott értékek, normák írják meg helyetted az életedet, hogy valami eleve adottság diktálja neked azt ami vagy.

Röviden: szó és tett egysége érződik ezekből a versekből. Az az érzésünk, hogy aki itt beszél, nem mond semmi olyat, amit maga valóra ne váltana.

Régi példa idéződik meg erre: Zrínyi Miklós, a "költő és hadvezér", aki nem csak hőskölteményt ír a török elleni hősiességről, hanem életével tanúsítja is ezt a hősiességet, és ennek a tanúsításnak az ereje a hőskölteményre is viaszugárzik: attól olyan a Szigeti Veszedelem amilyen, mert egy önfeláldozó hős írta meg.

Számomra Sándor versei arról is szólnak, hogy a mai tömegtársadalom alkatrészeként élő embernek is rendeltetése, hogy legjobb elgondolásait életével tanúsítsa is, ne csak hangoztassa, hanem a szó és a tett egységét meg is teremtsse.

Nem lehetnének felhívóak és cselekedtetőek, ha nem volnának szépek is ezek a versek. Aki beleolvas, észre fogja venni, milyen erős kézzel alakítja a nyelvet a költő, mennyi sose volt szót hoz létre, mennyi erős, láttató erejű metaforája, mennyi felejthetetlen, úgy még soha el nem mondott sora van, még a kevésbé sikerült versekben is. Azt le lehet szögezni, hogy kemény hangú költészet ez, a vers sohasem a szavak zenéjéből a rímek csilingeléséből tartja fenn magát, hanem a pontos, szikáran, prózaian pontos kimondást célozza meg. Ezért találunk sok ritmikai megszakadást, kődarabaszerűen odavetett zárósort a versekben.

Tematikájában is nagyon gazdag ez a 4 kis kötet, a kiállításon a főbb témaköröket próbáltuk összecsoportosítani.

Külön kiemelném a szerelmes verseket. Az kétségtelen, hogy egy nagyon szenvedélyes ember, nagy tenorista, sőt bizonyára nagy kujon tud csak ennyire gazdagon, bőven, változatosan írni a szerelemről. Szokatlan és nagyszerű az, hogy Székely Sándor számára nem csak szerelem boldog fele, a bontakozó vagy beteljesült szerelem válik verstémává; hanem az elhidegülés, megunódás, megcsalás, kiábrándulás élményei ugyanolyan könnyen. Miközben a nézőpont is állandóan váltakozik, sok vers íródik a nő nézőpontjából, vagy épp egyszerre olvasható mind a nő mind a férfi nézőpontjából.

Kati képei

Sándor verseit Kati képeivel számomra az köti össze legfőképpen, hogy egyikük sem veszi könnyen az életet. Nem a szépség - boldogság idilljét akarják létrehozni műveikben, nem az elveszett Éden visszfénye az amit sugároznak ezek az alkotásaok.

Ha megnézzük Kati képeit : minden festői szépsége, technikai tudása és bravúrja ellenére (harmonikus, jelentéssel telített színgazdagság, a vonalak kultúrája, gazdagsága, a kompozíció rendje, a spontán létrejövő mozgások, körtáncok a képein) - mindezen festői szépségek ellenére szinte minden képében van valami rút, valami iszonyatos, valami félelmetes.

Néhány pontot vettem észre, amiből ez származhat, ezekre szeretném föl hívni a figyelmet::

- Ha megfigyeljük az emberalakjait állatszerű embereket látunk, evvel párhuzamosan pedig az állatalakok emberszerűek a képein.
Ha állatot látok Kati képein (ld. pl. NOÉ bárkája, Kóficmackó) gyakran eszembe jut az a szó, hogy *vágóállat*. Vágóállat az, aki teste tehetetlenségében áll előttünk és semmi mást nem akarnak tőle a gazdái mint ezt a tehetetlen testet.
És ez a fajta állat mosódik bele az emberalakokba ezeken a képeken. Ezek az emberek gyakran nagy tömegűek, idomtalanok, vagy ellenkezőleg, épp csak jelzésszerűek, jelentéktelenek, gyakran nem többek mint egy-egy jelentéssel bíró mozdulatuk. Gyakran

mintha csak a háttér színanyagából gyűrődne föl emberré. Ezek az emberek nagyon nem úgy készülnek mint egy Leonardó-portré, ahol az ember *egyén, lelke van, gondolatai vannak*. - Jó példa erre a *József és testvérei*, ahol bibliai hagyomány illetve az európai kultúra egyik legszebb embere van a középpontban, mégsem úgy szép az a főalak, mint egy szent, hanem merőben testi, esendő és gyarló (kicsit rút is), illetve jelentéktelenül elmosódó is egyszerre. És ebben mind van az ő fájdalmas szépsége. Tehát az ember Kati képein nem emelkedik ki úgy a kép felületéből, mint valami lényegileg más minőség : a háttérből gyűrődik föl; a kép egésze van egyszerre jelen és hol ezzé, hogy azzá gyűrődik föl. A lét hol emberré, hol állattá, hol gyilkossá, hol áldozattá gyűrődik föl - de a lét, a háttér, önmagában egy.

- A képek egészére pedig általában nagyon jellemző a merész és vad színhasználat. Pl. a megtörtlen kékek mellett állandóan ott a megtörtlen vörös, kibékíthetetlen kontrasztban. Nem a színek fokozatos átmenete, keverése békíti ki az ilyen egymásnak feszüléseket, hanem a kép egészének színegyensúlya. Sokféle tiszta színt hord föl egymás mellé a festő, s ezek mozaikszerű, vibráló gazdagságban tartják kordában, tartják sakkban egymást és egyensúlyban a képet. Gazdagság amit látunk és harmónia, de olyan ami az ellentétek-egysége elven létesül, ha teszik, a szeretet és gyűlölet egysége.
- Többféle módon alkot Kati, láthatunk ott egészen szelíd és harmonikus három akvarellt is, de a leggyakrabban úgy jár el, hogy az akvarell alapozást golyóstollal veszi kezelésbe, éles, sarkos, szűrős vonalrendszer kerül rá a képre, mely bonyolultságában rejtvénytyszerű látványt képez, gyakran sokadik ránézésre veszünk észre mellékalakokat, ismerünk föl tartalmi összefüggéseket a képeken. A kavargás, a harc, amiből a rend és béke kialakul folyamatosan az előtérben van tartva ezeken a képeken.

Szóval nekem mint laikus nézőnek *félelmetesen szépek* ezek a képek, ahol a félelmetesen-t szó szerint kell venni, nem csak túlzó kiszólásként.

Próbáltam Katival egyeztetni, hogy vajon ő egyetért-e ezekkel a meglátásokkal, de elhessegetett, hogy ő csak festeni akar, hagyjam békén, és különben is keljek föl, mert a palettáján ülök.

Ő valójában ötperces jó akvarelleket szeretne készíteni, de mivel ez majdnem soha nem sikerül, többnyire egy már elrontott, lemosott képe van, akkor veszi a golyóstollat és avval huzigál, aztán megint lemossa, suvickolja és írja a képet, amíg vagy teljesen szemét, vagy valami érdekes dolog nem lesz belőle..

Nehéz tehát megszövegezni, miért jók ezek a képek és miért vonzanak. Nekem még eddig nem sikerült.

Sándor versei felől közelítve talán annyit mondhatok : rokonnak érzem ezt a két alkotót abban, hogy mindketten ösztönösek, bátrak és fölzaklatók, bátorságra hívók.

Miféle bátorságra?

Talán olyasmire, ami ahhoz kell, hogy az életünk megtörténjen velünk, ne csak elmúljon felettük.

Kívánom, hogy mindenki találja itt meg a neki szóló verset, neki írott képet.

Lukácsi Balázs

OMgK